

# MULTIDISZCIPLINÁRIS KOLLOKVIUMOK ÉS TANULSÁGA (1979 – 1995)

GIUSEPPE GALLI

## 1. A kollokviumok organizációja

A 70-es évek vége felé a Maceratai Egyetemen egy olyan multidiszciplináris kollokviumsorozat organizálásának a gondolata született meg, amelynek célja a szöveginterpretálás különféle aspektusainak vizsgálata. Ezeken az évenként egy alkalommal megrendezett kollokviumokon átlagban 10-12 kutató vett részt: állandó jelleggel pszichológusok, pszichoanalitikusok, filozófusok, nyelvészek, akikhez a választott témától függően társultak alkalmakként jogászok, történészek, filológusok.

Évről évre az interpretáció egy-egy centrális témáját tűztük napirendre, a résztvevők előadásukban ezt a témát világították meg diszciplinájuk perspektívájából, ezekről az előadásokról folyt az eszmecsere két-három napon át.<sup>1</sup>

Az eddig megrendezett 15 kollokvium tematikai szempontból két csoportba sorolható. Az első 7 kollokvium egy viszonylag zártan tekinthető tematikus egységet alkot, valamennyinek a témája a következő alapkérdés volt: „hogyan értünk meg egy szöveget?”, „melyek azok a tényezők, amelyek közrejátszanak egy szöveg jelentésének megértésében / jelentésének létrehozásában?”.

A 8. kollokviummal kezdődően a pszichológiai és egzisztenciális témák váltak dominánssá. A központi kérdés többé nem az volt „hogyan értünk meg egy szöveget”, hanem az, „hogyan értjük meg önmagunkat egy szöveg által”.

Mind az első, mind a második kollokviumcsoportra vonatkozóan érdemes talán kiemelni néhány jellegzetes tényezőt, az egyes előadások analitikus vizsgálata céljából a kollokviumok *aktái*hoz utalva az olvasót.

## 2. Megérteni egy szöveget

A sorozatot kezdő hét kollokvium anyagának vizsgálata világossá teszi, hogy a résztvevők egyéni és hivatásbeli különbségeiken túl egyetértettek néhány, az interpretációfolyamatban szerepet játszó elv fontosságát illetően.

Az *első* elv a *kritikai realizmus* elve: a szövegeknek nincs olyan előre konstruált jelentése, amelyet az interpretátor közvetlenül el kellene fogadjon annak érdekében, hogy az adott szövegnek ‘megfeleljen’.

A *második* elv, a *globális interakció* elve: egy szöveg lehetséges jelentései közül az ‘emelkedik ki’, amelyet a következő tényezők összjátéka előnyben részesít: a) az ‘interpretátor’ részéről: annak feltevései, értékítéletei, elvárásai stb.; b) a ‘szöveg’ részéről: annak fonológiai, szintaktikai, szemantikai, pragmatikai stb. felépítése; c) annak a tényleges ‘kommunikációs-situáció’-nak a részéről, amelyben az interpretációfolyamat végbemegy: a kommunikáció célja, atmoszférája stb.

A harmadik elv a *dialogikus interakció* elve: a szöveg – interpretátor – szituáció interakciójában releváns szerep tulajdonítandó a több interpretátor között létrejövő interakciónak, valamint azon kapcsolat modalitásának, amely ezek között az interpretátorok között létrejön.

A negyedik elv a *funkcionális polivalencia* elvének nevezhető: egy szöveg interpretációi egymással kölcsönös függésben álló és hierarchikus kapcsolatokat alkotó, többféle funkciót tölthetnek be az adott szituációk és interpretátorok jellemvonásaitól függően: ezt az aspektust tekintve beszélhetünk például elsődlegesen kognitív funkciókról, elsődlegesen alkalmazott (normatív, korrektív) funkciókról stb.

A fentiekben felsorolt általános elvek az 'esszencialista', 'atomista' és 'dogmatikus' álláspontokról való lemondást jelzik: a 'relációs', 'globális' és 'dialogikus' álláspontok érdekében. Ez a változás főleg a jogi hermeneutika, a modern filozófia és a szövegelmélet hatásának tulajdonítható.

### 3. Megérteni (felismerni) önmagunkat egy szövegben: általános aspektusok

Ahogy már említettem a 8. kollokviumtól kezdődően a központi kérdés a következő lett: „hogyan értjük meg önmagunkat egy szöveg által”.

Önmagunk 'képe'-nek szövegek közvetítése útján való keresése egyrészt feltételezi 'az önismeret' sajátos fogalmát, másrészt a 'szöveg – interpretátor' kapcsolat adekvát értelmezését.

Az 'önismeret' sajátos fogalmával kapcsolatban megszívlelendő például a P. RICOEUR-tól vett következő idézet.

A *Cogito* tradíciójával és a szubjektum azon igényével szemben, hogy közvetlen intuíció útján ismerje meg önmagát, magunkat annak a nagy hagyománynak a közvetítésével ismerjük meg, amelyet az emberiség a kultúra műveiben hagyományozott reánk. Ha az irodalom nem adott volna teret és nyelvi kifejezést a szeretetnek és gyűlöletnek, az etikai érzelmeknek és általában mindannak, ami bennünket formál, ezekről vajmi keveset tudnánk. [P. Ricoeur in *Exegesis. Problèmes de méthode et exercices de lecture* (Genèse 22 et Luc 15), ed. F. BOVON – G. ROUILLER, Neuchâtel, 1955.]

Ami a 'szöveg – interpretátor' kapcsolatot illeti, ahhoz különböző módokon közelíthetünk. Ezek egyikét elementaristának nevezném, szembeállítva egy racionálissal és szisztemikussal. Az *elementarista* megközelítés szerint az egyik póluson helyezkedik el az olvasó–hallgató Énje a maga tulajdonságaival, a másikon a szöveg a maga jellemzőivel. E szerint a megközelítés szerint felismerni magunkat egy szövegben az Én tulajdonságai és a szöveg által nyújtott 'képek' közötti hasonlóságnak (szélső esetben azonosság-nak) a felismerésével lenne egyenlő. Ettől a felfogástól merőben különbözik a *racionális* vagy *szisztemikus*. Ebben olvasó és szöveg egy adott szituációban való találkozásukkor olyan bipoláris struktúrát képeznek, amelyben az egész részei által való meghatározottságának elve érvényesül. Ennek alapján az várható el, hogy a szubjektum Énje azon totalitás struktúrájának megfelelően, amelynek részét képezi, a szokásostól eltérő minőségi

profillal mutatkozik meg; s ugyanez érvényes a szövegre is. Magunkra ismerni egy szövegben nem jelenti tehát egy megelőzően fennálló dualitás puszta visszatükröződését, hanem sokkal inkább azt, hogy amit megértünk a szövegben, megnyilvánulni engedheti Énem valamely korábban nem ismert tulajdonságát, s hasonlóképpen, amit elmélyítünk Énemben, lehetővé teheti a szöveg mélyebb megértését. Szent Gergely maximáját, amely szerint „a szöveg együtt nő az olvasóval”, kiegészíthetjük azzal, hogy „az olvasó együtt nő a szöveggel”. Példa erre FREUD esete, aki önanalízise útján felismerve szülei iránt érzett ambivalens érzelmeit, Szophoklész és Shakespeare műveiben számára korábban ismeretlen aspektusokat fedezett fel. Ebbe az olvasó – szöveg dinamikába sajátos momentum vegyül azáltal, hogy megérteni, felismerni önmagunkat: változásokat hoz létre önértékelésünk alapelveiben. Az önértékelés úgy fogható fel, mint dinamikus egyensúly egyfelől az aktuális, valamint az óhajtott, idealizált Én-kép, másfelől a rettegett, a másoktól semmibe vett Én-kép között. Ennek az egyensúlynak a védelmében, amikor fennáll a veszélye annak, hogy az negatív irányba tolódik el, olyan erők mozgósíthatatnak bennünk, amelyek válaszfalat emelhetnek az olvasó–hallgató és a szöveg között.

Szükségesnek tartok néhány megjegyzést fűzni a legutóbbi négy kollokviumhoz (*Perdono* [Megbocsátás], *Gratitudine* [Hála], *Meraviglia* [Csoda / Csodálatba ejtés], *Promessa* [Ígéret]) is. Ezekben azok a személyek közötti kapcsolatok váltak a vizsgálat tárgyaivá, amelyeknek mind a pszichológia, mind a humán tudományok meglehetősen kevés figyelmet szentelnek. Elemzésük mintha az etika művelőire és a pszichológusok közül (ha F. HEIDERT nem vesszük tekintetbe) az úgynevezett humanista pszichológusokra lenne hagyva. Ennek az érdeklődésnek a hiánya meghatározott kulturális orientációból ered: a ‘sospetto’ [gyanakvás] magatartásának (elsősorban a pszichoanalízisben való) előtérbe kerüléséből a ‘rispetto’ [tisztelet/tiszteletben tartás] magatartásával szemben. Mindennek alátámasztására elegendő egyetlen példa: M. Klein *Invidia e Gratitudine* [Irigység és hála] című könyvében a hálának szentelt tér elenyészően kicsi az irigységnek szentelthez képest. A mai olvasót azonban ez nem lepi meg, minthogy a negatív (az ‘ördögi’) aspektusoknak – az ‘árnyék’-nak, hogy jungi terminussal éljek – a kutatása szokássá vált. A szóban forgó témákat javasolva nem volt szándékom sem a ‘gyanakvó megközelítés’ előmozdítása, sem egy Vigotskij értelmében vett ‘a csúcspont pszichológiájá’-nak a létrehozása. Foglalkozhatunk ugyanis a fenségessel anélkül, hogy elutasítanánk az ördöggel való kapcsolatának a szemügyre vevését.

#### 4. Multidisziplináris megközelítés és produktív pluralizmus

Az említett kollokviumok előkészítése és lebonyolítása során végzett multidiszziplináris tevékenység tapasztalata nyilvánvalóvá tette, hogy a megközelítések modalitása egymástól mennyire különböző lehet.

Az ember kiterjesztheti érdeklődését saját kutatási területe határain túlra, és figyelhet arra, hogy mit mond a ‘szomszéd’, azzal a szándékkal, hogy integrálja kutatási területébe mindazt, ami másoktól átvehető. De teheti mindezt másokat talán jobban tiszteletben tartó magatartással is, belátva, hogy a diszciplínák határainak áthatolhatósága igen valószínűtlen, mert valamennyi diszciplína megközelítésmódja sajátos a valóság megközelítendő aspektusának viszonylatában. A multidiszziplináris konfrontáció hozzásegítheti a

kutatókat saját céljaik és határaik pontosabb definiálásához, és az esetleges közös feltételezések elmélyítéséhez.

Míg az első típusú megközelítés egyfajta olyan maxidisziplína létrehozásának jegyében megy végbe, amelyben az antropológia egy speciális ága, magává az antropológiává válik, a második megközelítés abból a meggyőződésből ered, hogy egy igazi antropológia nem lehet specializált, nem lehet 'diszciplináris autarkia' (tudományági önellátás) gyümölcse, hanem szükségessé teszi a nézőpontok 'kóruszerűségét'.

Kollokviumaink során ez utóbbi szempont különösképpen akkor vált nyilvánvalóvá, amikor egy meghatározott szöveg multidisziplináris megközelítésével foglalkoztunk. Ezekben az esetekben az egyes résztvevők olykor nem kis meglepődéssel vehették tudomásul, hogyan jön létre valami új, valami váratlan az ő szempontjuktól különböző szempontból nézve a dolgokat, és számukra addig ismeretlen olyan eszközöket/módszereket alkalmazva, amelyek használata megfelelő elsajátításának lehetősége kompetenciájuk körén kívül esik. A multidisziplináris tevékenység tudományos termékenysége bizonyos 'szellemi hibridizáció'-on, kölcsönös stimuláláson alapszik.

Ebben az értelemben mondható, hogy a multidisziplináris együttműködés produktív pluralizmussá válik.<sup>2</sup>

### Jegyzetek

1. A kollokviumok aktái Giuseppe GALLI szerkesztésében a Macerátai Egyetem Irodalom és Filozófia Fakultásának monográfiatorozatában jelentek meg: *Interpretazione e contesto* (1980.), *Interpretazione e struttura* (1981.), *Interpretazione e valori* (1982.), *Interpretazione e dialogo* (1983.), *Interpretazione e simbolo* (1984.), *Interpretazione e cambiamento* (1985.), *Interpretazione e epistemologia* (1986.), *Interpretazione e invenzione* (1987.), *Interpretazione e personificazione* (1988.), *Interpretazione e riconoscimento* (1989.), *Interpretazione e autobiografia* (1990.), *Interpretazione e perdono* (1992.), *Interpretazione e gratitudine* (1993.), *Interpretazione e meraviglia* (1994.), *Interpretazione e promessa* (1995.).
2. G. GALLI „I colloqui sulla interpretazione (1979-1989)” című írásának (lásd: „*Annali della Facoltà di Lettere e Filosofia*” dell'Università di Macerata, XXII-XXIII (1989-1990), Padova, Editrice Antenore, 791-800) maga GALLI által átdolgozott változatából fordította PETŐFI S. János.

## MULTI-DISCIPLINARY COLLOQUIA AND CONSEQUENCES (1979 – 1995)

GIUSEPPE GALLI

The final results of multidisciplinary colloquia organized at the University of Macerata are treated. At these annual colloquia organized from the end of the 70's some central problems of text interpretation have been discussed by very competent specialists.